

a prospívající nepříteli. Pokud anacionalismu lýče, také Lenin nedělal znaménko rovnosti me internacionalismem a anacionalismem, jak uvidím v kapitole o sebeurčení národu. Lehce a dokume lárně také Lenin vyvracel tvrzení, že straní Němcku. Citoval prostě své projevy za války, především brožuru »Socialismus a válka«, kterou vydal společně se Zinověvem. Mluví se tam o Německu velmi ostře. Německo je mladý a silný lupič, který ve válku, aby vyplnil konkurující země. Německo ne stoudně porušilo neutralitu Belgie. Atd.) Marn však byla Leninova námaha dokázati Plechanov a jiným, že svou revoluční činností nepomáhá nepříteli. Ne on, ale Plechanov a ostatní »sociální patrioti« pracují pro císaře Viléma. Svým křikem »válka až do porážky Německa« vhánějí německý lid do jeho náručí. Je však třeba odtrhnouti německý proletariát od korunovaného lupiče tím, že ruský lid, jenž po svržení carismu stal se nejsvobodnějším národem na světě (nepřekáží mu ani vojsko ani policie, ani činovnictvo), bude předcházeti příkladem a smete buržoasní panství. Ale tato chimerická naděje a důvěra v sílu příkladu, budila u Plechanova jen sarkastický výsměch. Vždyť veškerý průběh války dokazoval, že v německém národě není nic internacionálního. Německá sociální demokracie na počátku války jednala podle devisy čirého nacionalismu a za několik let války neprojevila nic, co by svědčilo, že by jen zdaleka blížilo

⁵⁾ Srv. Leninovu odpověď Plechanovu v stati »Po stopam »Russkoj Voli«, Sbornice soč. XIV, I svazek, str. 79.

se internacionalismu, jak o něm snil Lenin. Šla bez ostychu za Hinenburgem, jenž sliboval německému lidu, obětavě prolévajícímu krev, novou půdu na západě i východě — urvanou poraženým. Konkrétní fakta z doby válečné, jimiž Plechanov dovozoval jalovost nadějí na socialistickou revoluci v Německu, byla nevyčerpatelná. Ale čím více fakta křivila Leninovu iluzi, tím hůře se vedlo, jak se vyjádřil Plechanov, těmto faktům. Lenin si jich nevyšímal. Příklad nepatrné skupiny Liebknechtovy mu dostačoval na důkaz, že Německo je před revolucí. Kdo však neměl této »jistoty« stran věcí příštích, vykládal nutně Leninovou převratovou akci, zatím co německý Hannibal stál těsně před branami Petrohradu, motivy méně ideálními, než byla jeho vášeň pro revoluci. Také Plechanov, ač Lenina dobře znal a byl odpůrcem kritickým a ušlechtilým, neodolal, aby Lenina nepodezíral.

IV.

Blanquismus a jakobinství.

Mezi výtkami, jimiž Plechanov zahrnoval Lenina, byla také ta, že opustil marxismus a propajuje blanquistické metody revoluční. L. O. Blanqui, účastník všech francouzských revolucí v 19. století a strážce spiknutí proti králi Ludvíkovi Filipovi, se domníval, že energická hrstka obětavých revolucionářů může v příhodném okamžiku strhnouti za sebou národ, zmocniti se vlády a potom zavésti socialistické řády. Engels toto učení políral, neboť v případě, že by se revolucionáři

zmocnili vlády, nenastoupila by diktatura proletariátu, ale tyranie nepatrného hloučku těch, kteří povstání začali a předem již se zorganizovali pod diktatorskou vládou jednoho nebo několika lidí. Plechanov měl za to, že jeho posice vůči Leninovi je táž, jakou kdysi Engels zaujal proti blanquistickým komunistům. »Pathologické« usilování bolševiků o záchvat moci nemá podle Plechanova nic společného s pojmem diktatury proletariátu, o které mluví Marx, neboť Marx myslí tím vládu, představující vůli většiny obyvatelstva, t. j. dělnické třídy. Leninova metoda patří prý k taktickým manévřům »starých dobrých časů«, jež předcházely vzniku vědeckého socialismu.¹⁾

Lenin odmítal tvrzení, že je blanquistou. V prvním »listu o taktice« píše, že jen nevědomci nebo renegáti marxismu mohou prohlašovat jeho revoluční taktiku za blanquismus. Blanqui usiloval o převrat pomocí tajné spiklenecké menšiny, ale sověty zástupců dělníků, vojáků a sedláků (které Lenin po návratu do Ruska stále vybízí, aby svrhly prozatímní vládu) jsou organizací vyložené většiny národa. Boj o vliv uvnitř sovětů nemůže prý se pokládati za blanquismus.²⁾ Zde však máme co činiti s pověstnou Leninovou sofistikou (vrozenou všem fanatikům činu), kterou dovedl odstraňovat vše, co mluvilo proti jeho programu. Lenin především vyhnul se při své definici základnímu znaku blanquismu, jímž je záchvat moci za účelem propagandy socialistické revoluce.

¹⁾ Plechanov, God na rodnině, II., str. 32.

²⁾ Pisma o taktikě, Sobr. soč. XIV., 1. svazek, str. 32.

stické revoluce. Po té stránce Leninova činnost revoluční není jen blanquismem, ale ultra-blanquismem. Lenin častokrát mluví o nutnosti, aby menšina vnutila (doslovně: navázala) vůli většině. Tvrzení, že má za sebou daleko největší část národa, je opravdovým sofismatem, kde změtena byla dvě různá fakta. Sověty měly za sebou většinu obyvatelstva, toužící po půdě a míru, ale měly za sebou mizivou menšinu socialistickou. Aby zralá četa odborných revolucionářů (absolvovavších opravdové revoluční kursy) mohla za podpory nepatrného množství továrního dělnictva propagovat komunismus a dátí popud k socialistické revoluci v západní Evropě, bylo třeba koupiti si přízeň či — jak říkal Lenin — neutralizovat ruské sedláky sliby a kompromisy, jež byly přímo v rozporu s cíli komunistickými. Lenin svou metodou úplně blížil se národníkům a národovolecům let devadesátých, které kdysi sám potíral stejně rozhodně, jako Plechanov. Také lito viděli spásu Ruska v revoluci, provedené malou skupinou. Rozdíl je pouze v tom, že národnící jiným způsobem odklízeli námitku protivníků, že Rusko není pro socialismus a revoluci zralé. Národnící oháněli se občinou, frázemi o socialistických tradicích ruského mučičtva, dokonce mluvili o socialistickém instinktu ruského lidu. Lenin správně rozpoznáv nesocialistické sklony ruského sedláka, pomohl si známou nám již »nárázovou teorií«. Nezáleží na tom, že v Rusku nejsou ekonomické podmínky pro socialismus, že masa ruského seelského lidu je nesmírně daleko od pochopení marxismu, jen když tyto podmínky jsou — v západní Evropě...

K pravým historickým i logickým subrepetitívám Lenin se uchyloval, aby vyvrátil námitku protivníků (Plechanova, Struva a j.), že jeho usilování o převrat je v neshodě s tím, co hlásali Marx i Engels v nejzralejším období vědecké činnosti. Jasně určité výroky otců marxismu, především požadavky hospodářské i kulturní vyspělosti, stály protiveninovu učení jako žulové hory, s nimiž těžko bylo pohnouti. Ale Leninova revoluční víra dovedla i hory přenášeti. Lenin pomohl si překvapivějším výkladem, jenž výborně charakterisuje volnost, s jakou Lenin ohýbal Marxovy výroky: Marxismus není dogma, ale návod k revolučnímu jednání Marx i Engels byli původně pro revoluční převrat, ale světová situace, jak se vytvořila po r. 1871, způsobila, že »se smířili s nesprávným (tj. oportunistickým) termínem — sociální demokracie. Neboť tenkrát — to jest po porážce pařížské komuny — »historie postavila za úkol povlovnou organizační a uvědomovací práci«. Anglický dělník byl zkažen imperialistickými zisky svého státu, pařížská komuna zničena, Německo bylo zachváčeno buržoasně-nacionálním hnutím a polonevolnické Rusko ještě spalo. Marx a Engels dobře prý posléhli (na rozdíl od anarchistů), že objektivní poměry nejsou příznivé revolučnímu převratu, proto spojili se hlásáním pozvolných příprav k revoluci. Ale světová válka způsobila poměry zcela jiné, vytvořila vhodný okamžik pro kataklismatickou socialistickou revoluci. To však nechťejí — pravě Lenin — pochopit ti, o nichž platí slova Marxova: Zasil jsem draky, sklídl blechy. Marxismus neurčuje pedanticky taktiku boje za socialismus, tu

třeba přizpůsobiti okolnostem, které nikdo, ani Marx, předvídati nemohl.³⁾ Tyto vývody Leninovy, nacházející se v brožurě »Úkoly proletariátu v naší revoluci« a v různých jeho novinářských statcích opakované, jsou nesmírně zajímavé. Činí úplně zbytečný spor, kdo drží se litery i ducha spisů Marxových, zda Lenin či Plechanov, komunisté či sociální demokraté. Nestačí říci, že Lenin následoval Marx z prvního, Plechanov z druhého období jeho činnosti. Vidíme, že jde tu o vyložení znásilňování historické pravdy. Dokázati dokumentárně, že Marx a Engels jen současnou politickou situací, ne zralejším poznáním, stali se z revolucionářů oportunisty a z komunistů sociálními demokraty, a že násilný revoluční převrat odkázali do příznivější budoucnosti Leninovi, ač věděl o každé větě Marxově i Engelsově, se nikdy nepodařilo. Je to smělý výmysl, jaký si revoluční praktikové často dovolují na účet nedotknutelných autorit, za jejichž apoštoly se pokládají.⁴⁾

³⁾ Plechanov v polemice s Leninem r. 1917 častokrát tvrdil, že musí opakovati, co již v letech deva-

³⁾ Sr. Sobranie sočin. XIV., 1 svazek, str. 62.

⁴⁾ Lenin, zhabiv se naznačeným způsobem všeho, co v projevech Marxových a Engelsových mluvilo proti jeho revoluci, žil a zemřel v přesvědčení, že plní odkaz Marxův. Jeho dnešní stoupeni: tuto tezi hájí, jako by s ní stál a padal význam bolševické revoluce. Historik, který ví, že každá spotečenská revoluce brala se namnoze jinou cestou, než si duševní původcové hnutí představovali, bude jednou konstatovati, že ani bolševická revoluce netvoří tu výminku.

desátých psal proti národníkům.⁵⁾ Lenin prý žene se za mocí, nemá pro své plány jiné příznivé podmínky, než tu, na které budovali své naděje blanquisté, t. j. poměrně snadnou možnost, svrhnou slabou, sdiskreditovanou vládu. Zmocní-li se všichni socialisté vlády, co bude potom? Potom přijde nepotupnější fiasko ruské socialistické strany. Budou nuceni pokusit se o »organizaci«, pro kterou nemají sílu ani pochopení. Všechno se spojí, aby jí přepravilo porážku: vlastní nepřipravenost, nepřátelství vyšších tříd a selské buržoazie, lhostejnost lidu k jejím organizačním plánům, všeobecná nerozvitost ruských hospodářských poměrů. Záchvat mocí ruskými socialisty nebude východiskem, ale signálem k reakci. Kdyby Plechanov byl živ (zemřel v květnu 1918, dočkal se jen prvních měsíců bolševického režimu), byl by nucen přiznat, že nenastalo vše, co předpovídal. Došlo k jakobínskému teroru, došlo k hroznému poruše hospodářské, ale to, co Plechanov a s ním tisíce jiných čekali, to jest rychlý pád bolševické vlády, nenastal a, jak ze všeho patrno, tak hned nenastane. Po té stránce všechna proroctví, založená na znalosti průběhu revolucí starších, dokonale selhala. Překvapila-li světová válka délkou svého trvání, životnost bolševického panství byla a je zjevem v historii ještě nečekanějším a nezvyklejším. Ti, kteří tvrdili, že bolševické bláznění a řádění nemůže dlouho trvat, destávají se čím dále, tím více do rozpaků. Dnes

⁵⁾ Z polemiky proti blanquistickým metodám ruských národníků a narodovců vznikla proslulá Plechanova kniha »Naši raznoglasija« (1885).

zobývá jim toliko poukaz na bezohledný teror, jímž se bolševici udržují při vládě. Nechci v této kapitole rozbírat význam teroru, který v bolševické roli hraje nesporně velkou úlohu.⁶⁾ Jen bych připomenul, že to, co dnes vykládá se jako drsné pakadím bolševické vlády, prohlášováno bylo za bezpečnou známku efemernosti vlády bolševiků. V žurnalistické kampani proti Leninovi v době, nežli provedl převrat, ozývaly se denně hlasy, že bolševický hlouček, kdyby zmocnil se vlády, neovládl by státním aparátem. Bolševici záhy by poznali, že skutečné mocí mají málo, byli by nuceni sáhnouti k jakobínskému teroru, ale to právě připravilo by jim rychle pád. Není pochyby, že tyto závěry byly stejně správné, jako Plechanovovy, pokud se předpokládalo, že bolševická revoluce bude dělati tytéž chyby, jako revoluce starší, podle nichž odpůrci Leninovi tvořili své analogie. Lenin však zkrátil tyto výpočty. Velmi obratně vyhnul se úskalí, kde obecně se čekalo, že bolševická vláda srazí vaz. Nepokoušel se o násilné zavedení komunistických řádů mezi sedláky. Nebezpečí, které hrozilo bolševické vládě od starého administrativního stroje, Lenin dobře předvídal a uvědomoval si zcela

⁶⁾ Ukazuje-li se často na to, že bolševická vláda drží se týmiž prostředky jako kdysi carismus, to jest ozbrojenou mocí, je to ovšem lýž omyl. Carismem nebylo možno pohnouti ne proto, že byl ozbrojen, ale že měl oporu v pravoslavné mase negramotného lidu. Bolševici žijí na »směnkou« (je to výrok Leninův), kterou podepsali ruskému sedlákově.

jasně.⁷⁾ Znal dobře historii evropských revolucí a věděl, že reakci umožnili především lidé, kteří v téžnou revoluci byli ponecháni na svém místě. Proto jako první úkol revoluce vytkli si — rozbít starý administrativní aparát a vytvořit nové — sověty. Náhražka byla nezvyklá, chaotická, ale strategického cíle bylo dosaženo. Protivníci neměli, obě by se mohli opřít.

V.

Sebeurčení národů.

Jako v Rakousku udělení konstitučních svobod otevřelo dokořán dveře oázce národnosti, tak tomu bylo v Rusku po zřízení říšské dумы. Po prvních volbách přišli do Tauridského paláce tak četní zástupci neruských národností, že stěžně sehnána byla většina »státotvorná«. Jednotlivé národnosti hlásily se k politickému životu a ruské strany byly nuceny ve svých programech národnostnímu problému věnovati zvýšenou pozornost. Strana sociálnědemokratická vyslovila se otevřeně pro právo sebeurčení národů. Tento bod programu vzbudil námitky mnohých socialistů. Odporuje prý marxistickým snahám po ekonomické a tudíž také politické koncentraci. Mimo jiné byla to Rosa Luxemburgová, jež napadla tento »abstraktní a metafysický« paragraf. Nenechává prý se v programu žádná veliké socialistické strany a vývoj, spějící k vytvoření velkých celků, činí ho-

⁷⁾ Poučná po té stránce je Leninova stať »Uderžat-li bolševiki gosudarstvennuju vlast«, napsaná těsně před listopadovou revolucí.

zecla ilusorním. Lenin byl ideovým původcem paragrafu o sebeurčení národů v programu strany a vždy hájil ho rozhodně. Na jaře roku 1914 — tedy bezprostředně před válkou — vystoupil proti »omylům« Luxemburgové a podobně smýšlejících v brožuře »O právu národa na sebeurčení.«¹⁾

Podle Lenina právem národa na sebeurčení nemůže se rozumět nic jiného, než úplné přiznání volnosti každému národu oddělení se politicky od cizonárodního kolektivu a založení samostatný stát. Lenin zdůrazňuje tuto definici proti těm, kteří chtějí věc zamotati výkladem o svobodě jazykové nebo frázemi o kulturní autonomii. Právě marxista nemůže býtli proti vzniku národních států, ježto jsou objektivně zjištěným produktem hospodářského vývoje. Tvrdí-li někdo, že nacionální snahy odporují centralisačním snahám socialismu, že je to nové stavění hraničních sloupů, o jejichž odstranění se namnoze postaral kapitalistický imperialismus, je to nepochopení historického vývoje. Jsou dvě tendence v rozvoji kapitalismu. První směřuje proti národnému útisku a k vytvoření národních států. Je typická pro počátky kapitalismu. Druhá tendence směřuje zase k ohlazení hranic, jež národy dělí. Zrodila internacionalismus a je charakteristická pro kapitalismus vyzralý. Obě tendence jsou »zákonem« ve vývoji kapitalismu a marxista nesmí pouštětli se zřetele žádnou z nich, ježto kapitalismus nerozvíjí se všude stejnoměrným krokem.

¹⁾ Vyšla původně v revui »Prosvěsčenie«. Nově otištěna v XIX. dílu Leninových sebraných spisů.